

Bajcsi Ildikó

Ideológiai válaszutak a két világháború közötti csehszlovákiai magyar ifjúság körében

Bevezető

A trianoni főhatalomváltást követő évtizedekben a csehszlovákiai magyarság körében két generáció váltotta egymást. Az idősebb nemzedék még a régi Magyarországon szocializálódott, s visszavágyott a Trianon előtti keretek közé. A kisebbségi helyzet viszont nemzeti és szociális szempontból is új körülményeket jelentett az újonnan megalakult Csehszlovákiában. A jórészt deklasszálódott felmenőkkel rendelkező értelmiségi fiatalokat többek között az is megkülönböztette az idősebb nemzedéktől, hogy felsőfokú tanulmányaikat Budapest helyett már idegen nyelven végezték Pozsonyban, Brűnnben vagy éppen Prágában.

A kisebbségi helyzetbe szorult magyarság intézményi háttérének hiányosságai és a csehszlovák nemzetállam nacionalizmusa főként az első években nehezítették meg az ifjúság kulturális önszerveződését. Az 1920-as évek második felétől viszont a szlovéniai magyar fiatalság új – kisebbségi – alternatívákat teremtett saját közössége számára. A fiatalok nemzeti nevelését is felvállaló cserkészlet adta a legfontosabb háttérét ezeknek az újonnan szerveződő ifjúsági mozgalmaknak. A csehszlovákiai magyar új nemzedék szerveződése az 1920-as évek második felétől – a nemzeti önmeghatározás megteremtése mellett – egyre inkább szociális célokat is felvállaló, eltérő ideológiák alapján különültek el egymástól.

Az 1920-as évek második felének legfontosabb spontán szerveződésű mozgalma a Szent György Kör öregcserkész csoportjaiból megalakult Sarló volt, amelynek tagjai 1929–1930-tól a népi irányvonalról egyre határozottabban a baloldali – szocialista, később pedig kommunista – ideológia felé orientálódtak.¹ Vezetőinek egy része – köztük Balogh Edgár – a marxizmussal azonosult, később néhányan közülük a Csehszlovák Kommunista Pártba is beléptek.² A Sarló jó példát adott a különböző ideológiákat valló, de hasonló célokat megfogalmazó ifjúsági mozgalmak szociális tevékenységére, illetve a nemzeti kultúra és identitás ápolására. Közéjük tartozott az ugyancsak prágai cserkészkerékből megalakult keresztényszocialista Prohászka Körök nevű ifjúsági mozgalom, melynek szerepe a Sarló szétforgácsolódását követően értékelődött fel.

Az 1932-ben létrejött Magyar Munkaközösség az előbb említett mozgalmakhoz hasonlóan ugyancsak fontosnak ítélte a csehszlovákiai magyarság szociális problémáinak felkarolását, és szinte teljes egészében átvette a Sarló programját. A Munkaközösség, miközben elvileg ideológiai megkötések nélkül jött létre és a Sarló kommunista vonalát,

¹ Az öregcserkészek közé a főiskolás, egyetemista korú (tehát a 18 év feletti) fiatalok tartoztak.

² Balogh Edgár (1906–1996) publicista, szerkesztő és egyetemi tanár. A Sarló alapítója, vezetője és legfőbb ideológusa. Központi szerepe volt a mozgalom szélsőbaloldali radikalizálódásában. 1935-ben kiutasították Csehszlovákiából. Romániában telepedett le. FÓNOD 1997. 25–26.

valamint a Prohászka Körök felekezetiiségét is elutasította, szoros együttműködést ápolt Szent-Ivány Józseffel, a Magyar Nemzeti Párt egykori elnökével.³

A csehszlovákiai magyar fiatalságot összefogó mozgalmak körében az 1930-as évek elején ideológiai szétfejlődés ment végbe, az ifjú nemzedék kezdeti céljai pedig kiüresedni látszottak, legalábbis a fiatalság korábbi dinamikája alábbhagyott. Ebben oroszlánrésze volt a Sarló mozgalom felbomlásának, mely formailag 1934-ben következett be. Ugyanakkor azt is jelezni kell, hogy a kisebbségi ifjúság társadalmi és ideológiai alternatívái nem választhatók el az összmagyarságot is érintő nemzetközi politikai folyamatoktól, melynek következtében a fiatalok körében az 1930-as évek második felétől az egységes felvidéki szellem megteremtése került a középpontba.⁴

A csehszlovákiai magyar ifjúság megszerveződése a két világháború között

Ahogy arra már a bevezetésben is utaltunk, a csehszlovákiai magyar fiatal értelmiség kulturális önszerveződésében központi szerepe volt az eredetileg a középiskolásokat összefogó cserkészmozgalomnak, a csapatok közül néhány az államváltást követően is megszaktítás nélkül folytatta tevékenységét.⁵ A központi szervezetet immár nélkülöző magyar cserkészcsapatok ugyanis az iskolák mellett működő testgyakorló körök szakosztályaiként működtek. A legális működési feltételeket az 1920-as évek első felében a Csehszlovák Cserkészszövetségbe való egyéni felvétel, valamint az YMCA teremtette meg számukra.⁶ Így működött 1928-ig például a komáromi Jókai cserkészcsapat, vagy a pozsonyi Kiskárpátok Turista Egyesület, amelyet Hornyák Odiló alapított 1921-ben.⁷

A pozsonyi Kiskárpátok cserkészcsapat tagja volt a Sarló későbbi vezetője, Balogh Edgár is. A pozsonyi cserkészek megszervezésében központi szerepe volt az egyetemi ifjúság érdekvédelmi feladatait is ellátó Magyar Ifjak Pozsonyi Szövetségének (MIPSZ), amely 1919-ben alakult meg és a Keresztényszocialista Diákok Szabadszervezetéből ver-

3 Szent-Ivány József (1884–1941) a csehszlovákiai magyar politika meghatározó személyiségeként az államfordulat után az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt (Magyar Nemzeti Párt) alapítója volt, és annak első elnökeként működött. Az 1930-as évekig tényleges vezetője volt a pártnak, és szorgalmazója a magyar politikai erők egyesítésének. 1926-ban kezdeményezte pártjának belépését a kormánykoalícióba, de „reálpolitikai” próbálkozásai megbuktak. Az 1930-as évek elejétől határozottabb ellenzéki politikát képviselt. Az első bécsi döntés után behívott képviselő lett a magyar parlamentben. *Szlovákiai Magyar Adatbank. A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig* (A továbbiakban: SZMA): Szent-Ivány József – <http://adatbank.sk/lexikon/szent-ivany-jozsef-zerdahelyi-jozsef/> [2020.03.03.].

4 Erről lásd FILEP 2007.

5 „Az ifjúsági mozgalmak ebben az első időszakban részben politikai keretben: a keresztényszocialista párt ifjúsági szervezeteiben, részben pedig az új életre éledő cserkészcsapatokban indulnak el.” KRAMMER 1935. 27.

6 A Young Men's Christian Association (YMCA) és testvérszervezete, a Young Women's Christian Association (YWCA) vagy Fiatalok Keresztény Egyesülete egy globális mozgalom, amelyet 1844-ben alapított Angliában George Williams. A szervezet a keresztény elvek gyakorlatba való átültetését tűzte ki célul. (<http://www.ymcaeurope.com/about-us>) [2020.03.12.].

7 FOGARASSY 1992. 7–9. Hornyák Odiló (1888–1953) tornatanár és cserkészvezető. Előbb Pozsonyban, majd Érsekújvárott és Ipolyságon is tanított. Ő szervezte meg az első pozsonyi magyar cserkészcsapatokat is. Később az ipolysági gimnáziumban létrehozta a Szokoly Alajos Sportegyesületet. SZMA: Hornyák Odiló – <http://adatbank.sk/lexikon/hornyak-odilo/> [2020.03.03.].

buválódott.⁸ A prágai egyetemi mozgalmakban részt vállaló Sinkó Ferenc kiemelte, hogy a szervezet számos ambivalenciát hordozott magában, ugyanakkor a kisebbségi magyarság kulturális terjeszkedésére is módot adott már az 1920-as évek első felében.⁹ A pozsonyi kezdeményezésű, Toldy Körrel együttműködő MIPSZ a prágai magyar diákok szervezésében, a bécsi Magyar Akadémikusok Egylete és a brünni Corvinia mellett a prágai Magyar Akadémikusok Keresztény Köre (MAKK) 1925. évi megalakításában is részt vállalt. Emellett a Sarló mozgalom elődjeként számon tartott Szent György Kör 1925. évi megszervezésében szintén fontos szerepe volt.¹⁰

Az ifjúsági mozgalmak jelentősége 1925 után, a kisebbségi nemzedék önmagára találásának kezdeti időszakában értékelődött fel.¹¹ A korai nehézségeket követő „kisebbségi öntudat” időszakát az 1920-as évek második felének mozgalmi, kulturális „virágzása” követte. Ezt jelezte az új ifjúsági szerveződések egymást követő megalakulása a prágai, a brünni és a pozsonyi egyetemek mellett. A fiatal nemzedék nagy része ugyanis – előbb szociális okokból, később pedig a magyarországi diplomák nosztrifikálási problémái miatt – Budapest helyett „csehszlovák” egyetemeken – Prágában, Pozsonyban és Brünnben – folytatta felsőfokú tanulmányait, így közösségeik is e városokban jöttek létre. Dobossy László, a Sarló egyik vezetőségi tagja is kiemelte a fiatal nemzedék gondolkodásbeli újszerűségeit, melyek összefüggésben álltak a republikában szocializálódott generáció megváltozott lehetőségeivel.¹² Erről Dobossy így vallott fél évszázaddal később:

„Első nemzedék voltunk, amely a budapesti köldökzsinórt elszakítva természetesen és elhatározottan cseh, illetve szlovák egyetemekre és főiskolákra mentünk tanulni. Ennek az orientációváltásnak és a belőle adódó gondolkodási következmények-

⁸ Ehhez lásd SINKÓ 1990. A MIPSZ szervezte meg a Kiskárpátok cserkészcsapatot, melynek tagjai közé tartozott Balogh Edgár is, akinek beléptetése a pozsonyi cserkészek megszervezőjéhez, Hornyák Odiló tornatanárhoz kötődik. Csemetevölgyi tagként őt is felvették a MIPSZ-be. FOGARASSY 1992. 8–9.

⁹ „A szövetséget jó néhány paradoxon jellemezte, ugyanúgy, mint azt a társadalmat, amelyből sarjadt. Pozsonyinak nevezte magát, de sorra alakította fiókszervezeteit Pesten, Bécsben (a Bécsi Magyar Akadémikusok Egyletét), Brünnben (a Corviniát), végül Prágában a (Magyar Akadémikusok Keresztény Körét, a MAKK-ot). [sic!]” SINKÓ 1990. 152.

¹⁰ A Szent György Kör 1925 márciusában alakult meg a Nemzetközi Cserkészszövetség tagegyesületeként, mégpedig az Albertov Diákokthonban. Balogh Edgár is jelen volt az eseményen. A MAKK 1925 májusában mondta ki megalakulását. Elnöke Winsteiner Henrik lett, alelnöke pedig Balogh Edgár. SINKÓ 1990.

¹¹ Krammer Jenő tanulmányában három fejlődési szakaszt különített el az ifjúsági mozgalmak szempontjából. Ez hasonlít Kemény Gábor irodalomtörténész „kulturális” periodizációjához is, aki a kisebbségi magyarság két világháború közötti kulturális élete kapcsán négy szakaszt különít el irodalmi szempontból. Az első évek kezdeti nehézségeinek idejét az 1924-től 1930-ig terjedő kisebbségi öntudat időszaka követi, mely egyúttal az ifjúsági mozgalmak legdinamikusabb időszakának számított (KRAMMER 1935). Kemény Gábor a következőket írja az általa – elsősorban irodalomtörténeti szempontból – elkülönített négy kisebbségi korszakról: „Irodalomtörténeti gyűjtésünkben a felvidéki gondolat fejlődésével arányosan négy korszakra osztottuk a húsz kisebbségi évet. Ezek a korszakok a felvidéki gondolat fejlődésének négy alapvető fázisát jelzik. A kezdet nehézségeiből a kisebbségi öntudatig, innen a kritikai vizsgálathoz és az egyéni kutatáshoz érkezik a felvidéki trástudó, akit kisebbségi sorsa legsúlyosabb esztendőjén ért a felszabadítás. Ezért a vázolt kortörténeti felosztást indokoltnak és elfogadhatónak tartjuk, mint a felvidéki író szellemi fejlődésének grafikonját.” KEMÉNY 1940. 144.

¹² Dobossy László (1910–1999) irodalomtörténész, műfordító, szótáríró. A Sarló alapítói és vezetői közé tartozott. 1936 és 1939 között a kassai magyar gimnáziumban tanított, majd 1939-től Párizsban élt. FÓNOD 1997. 67–68.

*nek, elsősorban a horizonttágulásnak a jelentőségét ma nehéz elképzelni, amit persze annak idején átélnünk sem volt egyszerű. [sic!]*¹³

A prágai MAKK később kiterjesztette működését más egyetemi városokra (Pozsonyra és Brünnre) is. Bár a szervezet megalakításának tervei az 1920-as évek elejéig nyúlnak vissza, 1925 májusáig Magyar Egyetemi Kör néven csak illegálisan működhetett.¹⁴ A prágai magyar egyetemi szervezet alapítása fontos változás volt. Ezt jelzi Balogh Edgár szerepválalása is, aki 1925–1926-ban a MAKK alelnöki tisztségét töltötte be, később pedig kulturális referensként működött a szervezetben.¹⁵ Bár a MAKK nem egyedüli ifjúsági szervezet volt a két világháború közötti Csehszlovákiában, hosszú ideig a kisebbségi pártok irányítása alatt álló ernyőszervezetként működött.¹⁶ 1926-ban pedig megalakult a MAKK fiókszervezeteit összefogó Csehszlovákiai Magyar Akadémikusok Szövetsége (CSMASZ).¹⁷ A prágai MAKK-ból vált ki a Szent György Kör nevű öregcserkész-mozgalom is, melyből 1928-ban a Sarló mozgalom megalakult.

A fentebb már idézett Krammer Jenő a csehszlovákiai magyar ifjúsági szerveződések legtermékenyebb éveit (1925–1930) a Szent György Kör és a Sarló mozgalom működéséhez kötötte. A korai mozgalmak gyakran egysíkú, nemzetieskedő céljai helyett ugyanis véleménye szerint olyan új, a társadalmi problémákat is megcélzó kezdeményezések kerültek előtérbe, melyek összefüggtek a kor népi irányvonalával, s melynek olyan megnyilvánulási formái voltak, mint a regősjárás:

*„A cserkészek kijártak a magyar falvakba, s fölvéve a kapcsolatot a helyi értelmiségiekkel, mesedélutánra hívták a falusi gyerekeket, énekkel és játékkal szórakoztatva őket. Rövidesen népszokásokat és népdalokat is jegyeztek fel, vázlatokat készítettek a népművészet remekeiről (Nemesszeghy Jenő), majd pedig gyűjtés útján könyveket szereztek, amelyeket falusi iskolai és közkönyvtáraknak ajándékoztak. A Szent György Körök, majd a Sarló által kiírt regősversenyeken a regősjárásokban kitűnt örsöket díszoklevéllel, könyvekkel ajándékozzák meg.”*¹⁸

Mindez összefüggésbe hozható az új nemzedék színrelépésével.¹⁹

Ahogy arra már fent is utaltunk, a mozgalomban szerveződő fiatalok többsége az impériumváltás nyomán deklasszálódott középosztálybeli, paraszti és munkáscsaládokból

¹³ DOBOSSY 1978. 117.

¹⁴ A MAKK 1927-től Magyar Főiskolások Keresztény Körére változtatta a nevét, bár a későbbiek folyamán is a MAKK név alatt jelent meg. 1930-tól pedig Magyar Akadémikusok Köreként volt ismert. PEJŠA 2017. 102.

¹⁵ PEJŠA 2017. 92–102.

¹⁶ PEJŠA 2017. 103.

¹⁷ Erről lásd SINKÓ 1990.

¹⁸ FOGARASSY 1992. 34. Nemesszeghy Jenő (1912–1980) grafikus és illusztrátor. A sarlósook regősjárásainak rajzolója volt. Munkái az 1931-es sarlós kongresszus néprajzi kiállításán is szerepeltek. 1938-at követően a szlovák államban élt, ott a Toldy Kör irodalmi füzetsorozat fedőlapjait és különféle színpadok díszleteit tervezte. 1949-et követően elhagyta Csehszlovákiát. Később Ausztráliában telepedett le, ahol a Metropolitan cég művészeti osztályának vezetője lett. SZMA: Nemesszeghy Jenő – <http://adatbank.sk/lexikon/nemesszeghy-jeno/> [2020.03.03.].

¹⁹ „Már jellemzett szédületes fejlődésben egymást követik regősjárás, népi kultúra, közép-európai konföderáció, szocializmus, mintha csak az lenne ennek az ifjúsági megmozdulásnak igazi értelme, hogy a kisebbségi magyarság életében felvesse az egykorú emberiség, vagy legalább is Európa minden eszméramlatát, hogy így kis népének jövőjét bekapcsolja a világ áramkörébe.” KRAMMER 1935. 28.

verbuválódott. Az elszegényedés miatt minimálisra csökkent vagyoni különbségek hatásal voltak a magyarországinál bizonyos szempontból demokratikusabb viszonyok közé került fiatal nemzedék útkeresési módozataira, amely a nemzeti kérdést a szociális kérdésekkel szoros összefüggésben tárgyalta. A nemzedék egyik mentora, Krammer Jenő, a nagy műveltségű irodalomtörténész, szociálpszichológus, aki a Sarló egyik legfontosabb dél-szlovákiai központjának, Érsekújvárnak a jóhírű gimnáziumában tanított, egyik 1935-ben írott elemzésében a szlovenszkói magyar fiatal értelmiség három fő irányvonalát – a jellegzetesen szlovenszkói kultúrmissziót, a népi küldetést és a Duna-völgyi hídszerepet – kiemelve az ifjúsági mozgalmak „delelő” pontjaként jelenítette meg a Sarló mozgalom megalakulását. Véleménye szerint ugyanis „*benne teljesedik legmerészebben a szlovenszkói magyar ifjúság lelki önállósulása*”.²⁰

Az ifjúsági szerveződések következő periódusát Krammer szerint a világnézeti alapú elkülönülés időszaka jelentette. Csehszlovákiában az 1920-as évek második felétől a leg erősebb hatást a szocializmus (szociális gondolat) gyakorolta a kisebbségi magyarságra. Ebbe beletartoztak a baloldali, nacionalista és keresztény irányzatok egyaránt.²¹ A Sarló az 1930-as évek elejétől a kommunizmus irányába tájékozódott, míg például az ugyancsak a prágai magyar egyetemisták által elindított Prohászka Körök mozgalma már a neokatolicizmust népszerűsítette a keresztényszocialista ideológia jegyében.²² Mindenesetre a Sarló mellett a prohászksások is komoly szerepet vállaltak a két világháború között az „új arcú” magyar nemzedék megszerveződésében, valamint egy sajátos kisebbségi magyar közösségi identitás, az úgynevezett „felvidéki szellem” kialakításában. Bár a két mozgalom ideológiailag sok szempontból különbözött egymástól, a csehszlovákiai magyarság szociális problémáira hasonló válaszokat fogalmaztak meg.

A Sarló mozgalomhoz hasonló céljai voltak a Magyar Munkaközösségnek is, amely részben a sarlósokból alakult meg.²³ A rövid életű szerveződés a magyar kisebbségi egységfront kialakítását tűzte ki feladatául. A mozgalom a Sarló programját alapul véve a kisebbségi magyarság szociális kérdéseire is választ kívánt nyújtani.

Krammer véleménye szerint mindenesetre a Sarló megszűnése után egyfajta „szellemi űr” következett be az ifjúsági mozgalmak terén, amelyet a többi, Prágában később megalakult ifjúsági szerveződés – például a Széchenyi Reform Mozgalom vagy a Petőfi Kör – sem volt képes betölteni. A sarlósok közül pedig sokan, különösen a generáció mozgalmi kereteinek felbomlása után, sikertelenül próbáltak beilleszkedni a csehszlovákiai értelmiségi szervezetekbe. Az 1930-as évek második felében részt vettek az ún. „nemzeti összezárkó-

²⁰ KRAMMER 1935. 29.

²¹ Az a szellemi erjedés, amely a húszas évek második felében kibontakozott a csehszlovákiai magyar kisebbségi fiatalság körében, valóban gyökeres változást hozott, a fiatalság szocialista lett, akár balos, akár nacionalista, akár keresztény irányzatait nézzük, mindegyik radikalizálódott, a régi formákat elvetette és a forradalmi megoldások felé fordult. SINKÓ 1990.

²² Krammer megjegyzi, hogy a Prohászka Körök az ifjúsági mozgalmak harmadik fejlődéstörténeti fázisához kapcsolhatók, amelyet a nagy világrámlatokba való bekapcsolódás jellemez, így azokat ún. irányított ifjúsági mozgalmaknak nevezi. A prohászksások a neokatolicizmus eszmevilágát követték, programjaikat elsősorban kisebbségi kultúrkérdések megoldása hatotta át katolikus alapon. KRAMMER 1935. A Prohászka Körökhöz lásd BAJCSI 2015.

²³ Erről lásd SZMA: Magyar Munkaközösség – <http://adatbank.sk/lexikon/magyar-munkakozosseg/> [2020.03.03.].

zás” folyamatában, az első bécsi döntést követően pedig rövid időn belül integrálódtak a magyarországi elit közé.²⁴

A Sarló mozgalom szociális szerepvállalása – a népiségtől a kommunizmusig

A Sarló közvetlen elődjének tekinthető prágai Szent György Kör 1925. március 7-én alakult meg, a felsőfokú tanulmányaikat a csehszlovák fővárosban folytató szlovenszkói, ruszinszkói magyar egyetemista, főiskolás öregcserkészek hozták létre.²⁵ Krammer Jenő a kisebbségi magyar fiatalság öntudatosodásának sajátos képződményét látta a körben.²⁶ Krammer szerint a prágai cserkészprogram kezdettől fogva túlmutatott a klasszikus értelemben vett ifjúsági szervezkedéseken. Jórészt azért, mert az egyetemista csoportosulás programjában kezdettől fogva megjelent a csehszlovákiai magyarság belső társadalmi rétegzettségének, a szociális kérdések demokratikus kezelésének a problémája. Magának a cserkészkörnek az összetétele is jól tükrözte például a kisebbségi középosztály és az értelmiségi elit egyik alapvető sajátosságát, az alsóbb társadalmi rétegekből érkező folyamatos utánpótlást, a parasztsággal való folyamatos kapcsolattartást.²⁷

A mozgalom alapszabálya szerint a Főiskolás Cserkészek Nemzetközi Szervezetén belül létrejött csoport a csehszlovákiai magyar cserkészek zárt körként alakult. Emellett közvetlenül utalt arra, hogy a Kör tagjai fontos céljuknak tekintik a társadalmi feladatok vállalását.²⁸ A mozgalom első elnökévé a pozsonyi Kiskárpátok cserkészcsoport vezetőjét, Marczell Zoltánt választották.²⁹ Az alapító tagok között található még Balogh Edgár, Krisztinus Dezső és Hizsnyan Béla, akik mindnyájan a pozsonyi Kiskárpátok cserkészcsoport tagjai voltak.³⁰

²⁴ A „nemzeti összezárkózás” fogalmáról bővebben lásd BÁRDI 2004. 251.

²⁵ Jócsik Lajos a *Sarló életrajza* című írásában utal arra, hogy a Szent György Körrel párhuzamosan, 1925-ben létrejött a Magyar Főiskolai Cserkészek Köre Prágában, Brünnben és Pozsonyban. Ezeket Jócsik a „reakció” ellenkörének nevezi, melyet a Scherer Lajos által szerkesztett *A Mi Lapunk* hasábjain publikáló „modern” főiskolások Szent György Köre ellenében hoztak létre a „konzervatív” körök. DDM SGy DSX 86. 851. 1–4. Jócsik hagyaték, Jócsik Lajos: *Sarló életrajza*. Ugyanakkor Fogarassy László a csehszlovákiai magyar cserkészmozgalomról írt összefoglalójában megjegyzi, hogy a Szent György Kör részt vállalt a MAKK megszervezésében. FOGARASSY 1992. 23.

²⁶ Krammer érsekújvári működéséről és sarlós kapcsolatairól lásd TURCZEL 1988.

²⁷ „A Szent György Kör ifjúsági mozgalmában többet kell látnunk, mint szervezkedést kultúrfeladatok elvégzésére. Általa és különösen későbbi fejlődési fázisával, a regősmozgalommal életfolyamat indul meg, az itteni magyar értelmiség demokratizálódása. Ezen ne politikai jelszavak és célkitűzések hódítását értsük, mely végre is csak felületi jelenség lenne, hanem az eddigi kultúrhordező rétegnek, a középosztálynak lassú átítatódását népközelségből, paraszti sorból vagy legalábbis környezetből, az értelmiség körébe növekedett fiatal erővel.” KRAMMER 1935. 30–31.

²⁸ DDM SGy DSX 86. 936. 1–4. A Szent György Kör alapítólevele és emblémái.

²⁹ A magyar cserkészek kezdeményezésére „Prágában 1925 tavaszán (...) megalakult a Szent György Kör. Első vezetője Marczell Zoltán, a négy alapító tag közt ott van Kessler-Balogh Edgár, aki érettségije után a prágai német egyetemre iratkozott be.” FOGARASSY 1992. 22. A Szent György Kör cseh–magyar kapcsolatok megteremtését is feladatának tekintette, ezenkívül a MAKK megszervezésében is részt vállalt. FOGARASSY 1992. 23.

³⁰ Krisztinus Dezső Balogh Edgár szobatársa volt Prágában. Balogh a következőket írta róla visszaemlékezésében: „Ebben a nyüzsgő, Közép-Európa Párizsává színesedett Prágában én Krisztinus Dezsővel, a tallósi tanító fiával petróleumlámpa mellett vergődtem át az első évet, vízvezeték sem volt az öreg házban.” BALOGH 1981. 19. Hizsnyan Béla rimaszombati születésű sarlós volt. DDM SGy DSX 86. 25. 2.1–33. Boross Zoltán: A Sarlósok katasztere. Adatközlő levelek és feljegyzések a sarlósokról, 1975–1978.

A prágai Szent György Kör megalakulását 1926-ban a brünni Kör követte, melynek vezetőjévé a lévai Hrdina Lajost választották.³¹ 1927-re a pozsonyi csoport megalakulásával a cserkészkör országos szervezetté vált. Balogh Edgár érezhető elégedettséggel a következőképpen jellemezte a hagyományos „felvidéki” magyar elitre támaszkodó csoport személyi összetételét: „Országos szervezetté váltunk. Prágai és brünni csoportunk után megalakult a pozsonyi is, tekintélyes orvosok, bírák, tanárok, s néhány predikátumos – bár régen földtelen – úri család fiaiból”.³² Marczell Zoltánt később Balogh Edgár követte az elnöki pozícióban.³³ A Kör tagjai közül többen később a Sarló mozgalom vezetőivé váltak.³⁴

Az öregcserkész kör elsőrendű célja a – főiskolás és egyetemista – csehszlovákiai magyar fiatalok összefogása volt a cserkészmozgalmon belül. Ezzel együtt a csoport tevékenységéhez kezdettől fogva hozzátartozott a más nemzetiségű cserkészekkel – elsősorban a csehekkel és a szlovákokkal – való kapcsolatok ápolása.³⁵ A Szent György Kör egyik legfőbb feladatának tekintette a falusi „regösmozgalomnak” – az egyetemisták néprajzi, szociográfiai adatgyűjtéssel összekapcsolt „falujárásainak”, a falvakban élő fiatalokkal való kapcsolatteremtésnek, közös rendezvényeknek, beszélgetéseknek – a rendszeres szervezését; a cserkészet ezek által történő megújítását.³⁶

A falujárások nyitánya ahhoz a pályázathoz fűződött, melyet a Szent György Kör 1925 őszén középiskolás cserkészörsök számára a falvakban szervezendő mesedélutánra írt ki. A pályázat sikerén felbuzdulva a vezetők megerősítést nyertek abban, hogy a csehszlovákiai magyar cserkészetet megreformálják, s az angol pedagógia helyett népi magyar gyökerűvé értékelik át.³⁷ A mozgalmat elemző Fogarassy László fontos fejleményként értékelte, hogy a regösjárás a falusi magyar népesség módszeres kutatásával egészült ki. Meséket és népi emlékeket gyűjtöttek abból a magyar falusi világból, amely a kisebbségi helyzetben is megpróbálta megőrizni a maga nyelvi-kulturális önazonosságát. A cserkészek kezdetben úgy gondolták, hogy a falvak a kisebbségi helyzetben a magyarság megmaradásának központi színterévé válhatnak. Főként ezért ragaszkodtak a faluhoz, amelyben a városok helyett a kisebbségi magyar társadalom alapjait látták. A cserkészek tehát egyrészt a falusi ifjúság nemzeti öntudatának erősítését, másrészt a városi értelmiség népi ismereteinek gazdagítását tűzték ki célul.³⁸ Fontosnak ítélték a népi gyökerű magyar értelmiség megerősítését és bekapcsolódását az addig jórészt kisvárosi, polgári magyar intellektuális közegbe.

31 CORNELIUS 1998. 152. Hrdina Lajos mérnök, Léván élt. A prágai, majd a brünni Sarló tagja volt, ahol műszaki vonatkozású előadásokat tartott. Mérnöki diplomáját szintén Brünnben szerezte. A Sarló felbomlása után részt vett a Szlovenszkoí Magyar Kultúregyesület (SZMKE) munkájában, Tichy Kálmán főtitkár helyettese és a közép-szlovákiai SZMKE vezetője volt. DDM SGy DSX 86. 25. 2.1.–33. Boross Zoltán: A Sarlósok katasztere. Adatközlő levelek és feljegyzések a sarlósokról, 1975–1978.

32 BALOGH 1981. 49.

33 1927-ben már Balogh Edgár vezeti a Szent György Kört. Erről lásd: A Szent György Kör vezetősége. A regösdiákok vándorlása. *A Mi Lapunk* 7. (1927):6. 118.

34 A később megalakult Sarló mozgalom személyi bázisának összefüggései a *Mi Lapunk* néhány cikkéből is jól látszanak. A Szent György Kör vezetősége. A regösdiákok vándorlása. *A Mi Lapunk* 7. (1927):6. 118.; Az új esztendő regösdiákjai. *A Mi Lapunk* 7. (1927):1. 16.

35 Szent György Kör. *A Mi Lapunk* 5. (1925):6. 94.

36 Két esztendő a prágai Szent György Kör. *A Mi Lapunk* 7. (1927):4. 78. Vö. DDM SGy DSX 86. 851. 1–4. Jócsik hagyatéka, Jócsik Lajos: Sarló életrajza.

37 TURCZEL 1967. 69.

38 VÍGH 2004.

Az egyetemista öregcserkész mozgalom szellemiségének újszerűsége azon a sok komponensből egybeszótt gondolatvilágon alapult, amelyet egyszerre jellemzett az idealizmustól fűtött lelkiség és a kisebbségi pragmatizmus. Ennek ellenére a fiatalok munkáját nem csupán a romantika, de a falusi parasztság életébe való bepillantás által a realitás is áthatotta.³⁹ A mozgalomra kezdettől fogva nagy hatással volt az „új magyar népiesség”, azaz a magyarországi népi mozgalom eszmeisége és művészeti-kulturális háttérje. Különösen Bartók Bélának, valamint Kodály Zoltánnak a tudatosan a paraszti zenei kultúrából építkező zenei világa, az Ady által megújított magyar irodalomból pedig főként Szabó Dezső falumítosza, valamint Móricz Zsigmond realizmusa volt rájuk a legnagyobb hatással. S bár Szabó Dezső a mozgalom vezetőivel szoros kapcsolatban állt, a Balogh Edgárék által képviselt álláspont a Sarló kezdeti stádiumában is mentes volt a Szabó faji koncepcióján nyugvó túlzásoktól.⁴⁰ Kovács Endre 1938-ban megjelent elemzésében szintén a Sarló egyik legfontosabb szellemi előzményeként és mintájaként értékelte a „népies irodalom”, a magyarországi népi mozgalom, illetve Ady, Szabó és Móricz hatását.⁴¹

Mindehhez természetesen szükség volt arra is, hogy az 1920-as években értelmiségi nemzedéki csoportokba szerveződő egyetemi fiatalság, levetkőzve a háború előtti idők polgári, merev, elzárkózó szellemét, a „süllyedő magyar élet” helyett a „falu őszerejével”, valamint a népi kultúra átértékelésével megpróbálja megteremteni a kisebbségi magyar társadalom ideológiai alapjait. Az „új arcú magyarok” generációja így próbált tudatosan szakítani az 1914 előtti békeidők hagyományos polgári diákesszéményeivel.⁴² A prágai, brünni, pozsonyi magyar egyetemisták életvitelében, életfelfogásában a bárkultúra és a kávéházak világa helyett a dél-szlovákiai magyar föld, a kisebbségi magyar élet tényei és megoldásra váró feladatai jelentették a nemzedéki ideál alapját.⁴³

Amint azt már fentebb jeleztük, a jól megszervezett, kiscsoportos falusi regösvándorlásoknak az egyetemista cserkészmozgalom továbbfejlődésében különösen fontos szerep jutott. A falvakat járó, többségükben középosztályból származó egyetemisták ugyanis a vándorlások során az idealizált falu helyett megismerték a vidéki élet árnyoldalait, a falusi szegénységet, a nagycsaládok, a bérmunkából élő földnélküliek nyomasztó szociális helyzetét. Ezek a felismerések igen nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a Szent György Kör vezetőiben megérlelődött a mozgalom magasabb szervezetszintű formájának, a Sarló létrehívásának a gondolata.

Miután a konzervatív cserkészvezetők miatt a regösmozgalmat nem sikerült a csehszlovákiai magyar cserkészcsoportok szervezeti részévé tenni, a falujárások gyorsan ki-

³⁹ ÖLVEDI 2012.

⁴⁰ Ebben komoly szerepe volt, hogy Szabó Dezső csehszlovákiai hatása nem kizárólagos módon, hanem a faji triásszal együtt jelent meg. Nem beszélve a csehszlovákiai demokratikus hatásoktól és tapasztalatoktól. TURCEL 1967. 69.

⁴¹ KOVÁCS 1938. 179. A népiesség a népiséggel szemben elsősorban irodalompolitikai, eszmetörténeti és politikai fogalom. Népies írókra abban az esetben használható, ha azok részt vettek a népiek irodalompolitikai harcaiban és társadalmi elkötelezettséget vállaltak. BORBÁNDI 1989. 134.

⁴² A korszak sokak által kedvelt költőszemélyisége, Győry Dezső „új arcú magyaroknak” nevezte ezt a szlovén- és ruszinszlovákiai magyar nemzedéket. Győry a sarlósok házi költőjeként adaptálta a kisebbségi világmissziót hirdető tanításokat. Rendkívüli hatást gyakorolt az *Újarcú Magyarok* című versével és más írásaival is a sarlós nemzedékre. TURCEL 1967. 103. Erről lásd még SZALATNAI 1929; CSANDA 1968; SZALATNAI 1984. Vö. SZVATKÓ 1994. Erről bővebben lásd BALOGH 1973. Továbbá: BORSODY 1991.

⁴³ KOVÁCS 1938. 180.

szorultak a középiskolás cserkészletből. Ez nagyjából egybeesett a Sarló 1928. augusztusi megalakulásával, amikor a cserkészszervezetből Sarló néven értelmiségi mozgalommá alakuló csoport második szakasza a hagyományteremtőnek bizonyult gombaszögi táborozás nyomán megindult. Ebben az új generáció legfontosabb feladatának már az egyetemi és főiskolai hallgatóság közéleti mozgósítását tartotta. A mozgalom tevékenységének előterében az egyetemi és főiskolai hallgatóság megnyerésének és a társadalmi szerepvállalás különböző feladatai álltak. Az egyre inkább egymásra találó értelmiségi generáció tagjai arra a meggyőződésre jutottak, hogy a magyar kisebbségi szellemi és társadalmi élet kialakítása érdekében hatékony, a társadalmi rétegek határait lebontó mozgalmi munkára van szükség. A sarlósok tevékenységének nagyobbik része ennek a munkának a megtervezésével és a szükséges intézmények megteremtését célzó akciókkal telt.

A Sarló egyébként soha nem működött egyesületként, a mozgalom önkéntesen dolgozó egyetemistákból, pályakezdő értelmiségiekből, s a hozzájuk csatlakozott munkásfiatalokból verbuválódott.⁴⁴ A Sarló első vezetősége egyértelműen a prágai Szent György Körre épült. Deborah S. Cornelius körülbelül tizenöt személyben határozta meg azoknak a fiataloknak a számát, akiknek meghatározó szerepe volt a Sarló megszervezésében. A legfontosabb személyiségek nagy része Pozsonyból, valamint Érsekújvárról származott. Ezt a két városi elitcsoportot egészítette ki Szlovákia középső és keleti részéről a mozgalomba bekerült néhány agilis értelmiségi.⁴⁵ A mozgalom vezetését Balogh Edgár látta el, de olyan emblemikus személyek is részt vállaltak az irányításban, mint Jócsik Lajos, Dobossy László vagy Peéry Rezső.⁴⁶ Emellett a csoporthoz tartoztak olyan kiemelkedő csehszlovákiai magyar értelmiségiek, mint Szalatnai Rezső vagy Brogyányi Kálmán.⁴⁷

A mozgalom második, 1928-ban kezdődő szakasza 1930 körül ért csúcspontjára.⁴⁸ A prágai diákszemináriumokon megkezdődött a népismereti munka, a begyűjtött anyagok feldolgozása. Emellett társadalomtudományos módszerekkel, kérdőíves és kutató naplókban rögzített terepmunkával kutatták a paraszti és a falusi-városi kétlaki életmódot folytató alsó rétegek valóságos helyzetét, életmódját, életformáit. Ez már a regösvándorlások fejlettebb időszakát jelentette a mozgalom életében.⁴⁹ Az útra kelt szociográfus csoportok élményanyagának feldolgozása nagymértékben hozzájárult a munkában részt vevő cserkészek szociális érzékenységének kialakulásához és felgyorsította a fokozatos ideológiai balrátolódást, valamint felerősítette a szocialista eszmeiség iránti érdeklődést és nyitottságot. A mozgalom vezetőinek figyelme – miközben sokáig valóban fontosnak tartották

⁴⁴ BALOGH 1981. 362.

⁴⁵ CORNELIUS 1998. 19–56.

⁴⁶ Jócsik Lajos (1910–1980) szociológus, publicista, író. A Sarló alapító és vezető tagja. A szociográfiai vándorlások egyik fő szervezőjeként működött. 1938 után Budapestre költözött és aktívan bekapcsolódott a népi írók mozgalmába. FÓNOD 1997. 144–145. Peéry Rezső (1910–1977) publicista, kritikus. A Sarló tagja volt. 1938-at követően a Szlovák Köztársaságban maradt. Ekkor Szalatnai Rezsővel együtt a kisebbségi magyar irodalom keresztény antifaszizmusának fő alakítójává vált. FÓNOD 1997. 250–251.

⁴⁷ Szalatnai Rezső (1904–1977) kritikus, irodalomtörténész, író. A Sarlóval szoros kapcsolatban állt. A szociáldemokrata ideológia felé tájékozódott. 1938-at követően a Szlovák Köztársaságban maradt. FÓNOD 1997. 292–293. Brogyányi Kálmán (1905–1978) műkritikus, publicista. A Sarló mozgalom tagja. 1938-at követően Szlovákiában maradt, a pozsonyi könyvtár vezetőjeként tevékenykedett 1939 és 1942 között. FÓNOD 1997. 42–43.

⁴⁸ VÍGH 2004. Érsekújvár és a Sarló kapcsolatáról lásd még: BAJCSI 2013.

⁴⁹ A kongresszusról lásd SARLÓ 1932.

megőrizni a csoport ideológiai függetlenségét – egyre inkább a szociális feszültségek, társadalmi gondok, majd a politikai problémák irányába tolódott. A sarlósok nézeteiben az 1920-as évek végén tehát jól kimutatható változás következett be. A népiség eszméit fokozatosan felváltotta a szocialista, később pedig a marxista ideológia felé való tájékozódás. Az új generáció programjának hangsúlyai a parasztság felemeléséről a munkássággal való szorosabb együttműködésre helyeződtek át.

A mozgalom vezetőinek megnyilvánulásaiban, a sarlósok politikai, közéleti állásfoglalásaiban ezzel együtt 1931-ig csak mérsékelt baloldali irányultság volt jelen. 1931-től azonban megfigyelhető az éles világnézeti szétfejlődés: a tagok egy része ekkor kezdett a kommunista párt felé tájékozódni. Sinkó Ferenc a csehszlovákiai főiskolás ifjúság ideológiai fejlődését elemezve az elsők közt vette észre a mozgalom belső feszültségeit és ideológiai irányváltását, amelyet a mozgalom második időszakának kezdeteire, a fejlettebb regösvándorlások idejére tett: „Egy rész kedvesztve visszavonul, a másik része kiválik, hogy új mozgalmat indítson, míg a harmadik Balogh Edgár vezérletével eljut a marxizmusig.”⁵⁰

A kezdetben gyakran tüntetőleg hangsúlyozott ideológiai függetlenséget, illetve a tudományos szocializmus elméletben elsajátított utópisztikus gondolatait a sarlósok egy részénél a gyakorlati marxizmus váltotta fel. Ezek a nézeteltérések vezettek azután az 1930-as évek első felében a kommunista párttal együttműködő, és Balogh szándékai szerint abba beolvadó Sarló teljes csődjéhez.

Az 1931-es pozsonyi kongresszuson, amely határkőnek számított a csehszlovákiai magyar ifjúság mozgalmának történetében, már a marxista problematika és frazeológia volt meghatározó.⁵¹ A sarlósok közül Baloghgal, Jócsikkal és Horváth Ferencsel együtt hozzávetőleg tíz fontos szerepet játszó tag lépett be a Csehszlovák Kommunista Pártba vagy vállalt a párttal nyílt eszmei közösséget. Ez az éles ideológiai és politikai szakadás vezetett el ahhoz, hogy súlyos belső viták után a mozgalom 1934-ben teljes egészében szétesett.⁵²

Szociális alternatívák és útkeresések a Sarló felbomlása idején

A Magyar Munkaközösség

A „régis Sarló”, amelynek fenntartásában Balogh Edgár elmondása szerint már maguk a fiatalok sem gondolkodtak 1932-től, a kommunista orientáció következtében elveszítette a szabadkőműves mecénások pénzbeli támogatását is, a fiatalok pedig kénytelenek voltak Pozsonyban a belvárosi, Lőrincskapu utcai „otthonukból” a Duna utca 30. alá költözni.⁵³ Kovács Endre, mint a pozsonyi csoport középutas tagja és késői történész elemzője, mindemellett sok olyan belső titokra hívta fel a figyelmet, amelyek az adott helyzetben meg-

⁵⁰ SINKÓ 1938. 173. Sinkó Ferenc (1912–1990) csehszlovákiai magyar író, szerkesztő és műfordító, aki a két világháború között komoly részt vállalt a Magyar Akadémikusok Köre és a Prohászka Körök munkájában. SZMA: Sinkó Ferenc – <http://adatbank.sk/lexikon/sinko-ferenc/> [2020.03.03.].

⁵¹ SARLÓ 1932.

⁵² ÖLVEDI 2012.

⁵³ KOVÁCS 1981. 221–222. A konzuli információk szerint a csoport pénzbeli támogatását a szabadkőműves körök biztosították. MNL OL K 63. 1930–7/44. 207/pol. A Sarló nevű radikális diákegyesület ismertetése a pozsonyi magyar konzulátustól a magyar külügyminisztériumnak.

határozóak lehettek a mozgalom felbomlásában. A fent említett változás például Kovács szerint nemcsak azt jelentette, hogy megszűnt a Sarló létezésének anyagi támogatottsága, hanem azokat a sarlósokat is szembeállította a mozgalom új céljaival, akik valamelyik szabadkőműves páholy tagjai voltak.⁵⁴

Kovács emlékiratában egyébként két fő irányzatot különböztetett meg a sarlósok ideológiai osztódásában. Az egyik kis létszámú csoportot alkották azok, akik a kommunista párt irányába érdeklődtek. Közéjük tartozott Balogh Edgár, valamint néhány fiatalabb évjáráthoz tartozó sarlós.⁵⁵ A másik csoportot pedig azok a fiatalok alkották, akik a Szociáldemokrata Párt felé orientálódtak és a szabadkőműves körökhöz is kapcsolódtak. Ezekből a liberálisabb alapállású sarlósokból alakult meg a Magyar Munkaközösség 1932-ben Prágában és Pozsonyban. A Magyar Munkaközösség a Sarló korábbi programját alapul véve működött, de a mozgalom szélsőbaloldali vonalától elhatárolódott. Ennek jegyében kezdte újra a szociográfiai kutatómunkát. Együttműködött a Magyar Nemzeti Párt képviselőjével, Szent-Ivány József pártelnökkel. Fő fórumát a Szentiváni Kúria lapja, a *Magyar Írás* jelentette.⁵⁶ Popély Gyula ugyanerről a szerveződésről azt jegyezte meg, hogy a Munkaközösség „szervezett formába öntését azok a volt sarlósok, illetve Sarló-szimpatizánsok kezdeményezték, akik nem voltak hajlandóak nyíltan lecsatlakozni a kommunista párthoz”.⁵⁷

A Munkaközösség elnöke egyébként a szabadkőműves Szerényi Ferdinánd lett, aki a pozsonyi állami tanítóképző intézet igazgatójaként működött. A mozgalom vezető tagjai között az egykori sarlósok közül jelen volt még a főtitkárként működő Duka Zólyomi Norbert, aki Szerényi veje, és Kovács szerint a szabadkőműves páholy tagja is volt. Ő egyébként a dogmatizmusban és a sarlósok utópisztikus vonalában jelölte meg a mozgalom felbomlásának okait.⁵⁸ Ugyancsak a szervezet tagja volt Szalatnai Rezső, aki szintén szabadkőművesként szerepelt Kovács Endre feljegyzéseiben. Ezenkívül Brogyányi Kálmán és Asztély Sándor is részt vett a Magyar Munkaközösség munkájában.⁵⁹ A szervezet tagjai között volt még Zapf László, aki korábban szintén a Sarlóhoz tartozott.⁶⁰ Kovács a társaság jelszavát összekapcsolta annak céljaival: „A társaság a »nem politizálni« és a minden becsületes embert összefogni jellegzetes szabadkőműves jelszavával kezdi meg működését.”⁶¹

⁵⁴ Kovács 1981. 223.

⁵⁵ „A sarlósoknak egy kis magva (Balogh Edgár, Ferencz László, Balázs András, Horváth Ferenc, Porzolt László, Terebessy János) a kommunista pártba lépett be, és »hivatásos forradalmár« lett.” Kovács 1981. 223.

⁵⁶ Kovács 1981. 223.; SZMA: Magyar Munkaközösség – <http://adatbank.sk/lexikon/magyar-munkakozosseg/> [2020.03.03.].

⁵⁷ POPÉLY 2009. 67.

⁵⁸ Popély Gyula a következő cikkekre hivatkozik: DUKA ZÓLYOMI 1932a.

⁵⁹ „Előbb Pozsonyban jött létre egy furcsa konglomerátum aktivista (...) és tradicionális nemzeti (...) értelmiségiekből, élükön a tanítóképző intézet örökifjú cserkész-igazgatójával, Szerényi Ferdinánddal, Dérer iskolaügy-miniszter emberével, s Duka Zólyomi Norberttel, aki a »második Szentiváni Kúriá«-nak is tagja maradt, s magával vonzotta Brogyányi Kálmánt.” BALOGH 1981. 351–352. Asztély Sándor (1909–1996) közgazdasági szakíró. A Sarló tagja, annak közgazdasági szemináriumát irányította. A bécsi döntést követően Svédországba emigrált, ahol a göteborgi Közgazdasági Egyetem oktatója lett. SZMA: Asztély Sándor – <http://adatbank.sk/lexikon/asztely-sandor/> [2020.03.03.].

⁶⁰ Zapf (Bellyei) László (1910–1995) kritikus és publicista. Pozsonyi és prágai tanulmányai után magyar–német tanári oklevelet szerzett. Később részt vett az egyetemi mozgalmakban, különféle csehszlovákiai magyar lapok munkatársaként tevékenykedett. 1939-től Kaposváron élt. SZMA: Bellyei László – <http://adatbank.sk/lexikon/bellyei-laszlo-zapf/> [2020.03.03.].

⁶¹ Kovács 1981. 224.

Ugyanakkor Balogh Edgár a Magyar Munkaközösséghez csatlakozó ifjúságot olyan „lemeradónak” nevezte, akik az aktivista és tradicionális nemzeti értelmiségi körből alakították meg szervezetüket. Ezekről a „lecsatlakozókról” megjegyezte, hogy nem tudtak azonosulni a kommunista mozgalommal, és társadalmi vagy személyi helyzetükből kifolyólag újra a generációs törekvések felé fordultak.⁶²

Azt is ki kell emelni, hogy a Munkaközösség sem volt ideológiailag egységes társaság vagy mozgalom, működését szintén belső viszályok nehezítették.⁶³ Ezt jelzik a későbbi, pozsonyi jogi szervezet vezetőségével és az aktivista irányvonallal kapcsolatos konfliktusok is.⁶⁴ Balogh Edgár egyébként a korabeli pozsonyi *Új Szó* hasábjain közölte *Szlovenszko új kultúrfronton* című cikkét, melyben a szlovenszkoói magyar kultúra válsága mellett a Magyar Munkaközösség új, még definiálatlan jelenségéről írt. Arra is utalt, hogy az új ideológiai mozgalmak a nemzetiszocializmus irányába mutatnak.⁶⁵ Ez fontos adalék annak fényében, hogy 1938 után a Munkaközösség két volt sarlós tagja – Duka Zólyomi Norbert és Brogyányi Kálmán – az Egyesült Magyar Párt németbarát vonalához csatlakozott.⁶⁶ Ehhez persze azt is hozzá kell tenni, hogy a kommunisták hamar ráütötték a fasizmus bélyegét egy-egy személyre és mozgalomra.

Az 1932 és 1937 közt előbb Kassán, majd Tornalján kiadott *Magyar Írás* szintén utalt a közösség sarlós kötődéseire: „*A Magyar Munkaközösség mozgalma először Prágában alakult meg 1932. január 22-én, majd Pozsonyban február 5-én. Megalakulása éppúgy, mint valamikor a Sarló mozgalma, történeti szükségesség volt a szlovenszkoói kisebbségi magyar ifjúság életében.*”⁶⁷ A Munkaközösség legfontosabb célkitűzését a kisebbségi magyarság új kulturális és gazdasági alapjainak megszervezése jelentette. A mozgalom tagjai szociográfiai kutatásokkal foglalkoztak, valamint az ún. „kisebbségi album” megszerkesztését tervezték a helyi viszonyokról. Az ideológiai és a felekezeti alapú mozgalmakkal szemben a magyar nemzeti célok jegyében működő ifjúsági Munkaközösség a sarlósokhoz hasonlóan tehát a társadalmi problémák megoldását helyezte előtérbe.⁶⁸ Mindemellett – Duka Zólyomi Norbert szerint – tudatosan nemzeti alapon szervezték meg az új értelmiségi mozgalmat.⁶⁹ Mindenesetre a Munkaközösség sok szempontból a Sarló „eredeti” programját követte, de – főként a csoporton belüli ideológiai feszültségek következtében – 1934-ben, kétéves működés után megszűnt.

⁶² BALOGH 1981. 351.

⁶³ Erről lásd bővebben: BALOGH 1981. 352.

⁶⁴ ZAPF 1933. 140.

⁶⁵ „*A Szentiváni Kuriában ott van Brogyányi Kálmán, aki a szociáldemokrata munkásakadémián tart előadásokat, s ott van Duka Zólyomi Norbert és Jarnó József is, a hirtelen felburjánzott, még definiálatlan Magyar Munkaközösség tagjai, akik azonban érintkezésben vannak a Sarlóval is. De a kúria Györy Dezsője a marxizmus ellen nyilatkozik és a Magyar Írás Jaross Andor nemzetiszocialista programjának ad helyet. Megvan a kapcsolat a Dérer-féle Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társulattal is, s annak elnöke, Orbán Gábor pohárköszöntővel fogadta Pozsonyban Szent-Iványt. Budapest felé vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endréhez, a Fiatall Magyarország kezdő szocialistáihoz és a szociáldemokrata körökhöz egyformán szálak futnak. Az akciósugáron kívül csak a katolikusok és a kommunisták maradnak.*” BALOGH 1932. 26. Az írással szemben született a következő cikk: BROGYÁNYI 1932. 16–19.

⁶⁶ Erről lásd bővebben: SIMON 2015.

⁶⁷ DUKA ZÓLYOMI 1932b. 221.

⁶⁸ ANKÉT 1932.

⁶⁹ „*Munkájában mindazon magyar intellektuelek vesznek részt, akik a teljes magyar kisebbségért végzendő munkát vallják és ideológiájuk a társadalmi és gazdasági megújulás átfogó eszméje.*” DUKA ZÓLYOMI 1932b. 221.

A Prohászka Körök

A fenti mozgalmakhoz hasonlóan ugyancsak a szlovenszkói magyarság szociális problémáinak megoldására törekedett az 1930 novemberében, Prágában megalakult keresztényszocialista Prohászka Ottokár Körök Szövetsége, amely 1932-re a csehszlovák fővároson kívül többek között Pozsonyban, Érsekújvárott és Kassán tevékenykedett. A neokatolicizmus eszmerendszerére támaszkodó mozgalom a két pápai körlevél, a *Rerum novarum* és a *Quadragesimo anno* szociáletikai alapelveire támaszkodott.⁷⁰ Ennek a szintén cserkészyökökerekkel rendelkező szerveződésnek az előzményei 1927–1928-ra nyúlnak vissza. A csoport tagjai egyrészt az Associatio Aloysianához, másrészt a Magyar Főiskolás Cserkészek Köréhez kötődtek.⁷¹ Eszmei fejlődésükben nagy hatással voltak rájuk az idősebb generációhoz tartozó egyházi vezetők, Szlovákiában főként Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspök, míg a magyarországi egyházi vezetők közül Prohászka Ottokár tanításai találtak náluk termő talajra.⁷² Megalakulásukban pedig ki kell emelni Pfeiffer Miklós kassai kanonok szerepét, akiről Kemény Gábor is szólt *Így tűnt el egy gondolat* című irodalomtörténeti monográfiájában: „*ha lehet egy országos mozgalmat egyetlen személy fáradhatatlan munkájának, kultúrpedagógiájának és szintétikus egyéniségének tulajdonítani, úgy a Prohászka-körök indításában és felvirágoztatásában Pfeiffer Miklós kassai kanonoknak döntő szerepe van*”.⁷³ A

70 A neokatolicizmus eredetileg a két világháború közötti francia irodalom egyik vonulata volt, majd később azt a (reform)katolikus irányzatot jelölte, amely a kereszténydemokrácia bázisa, egyúttal a II. Vatikáni Zsinat ihletője lett. Összefüggésbe hozható a *Rerum novarum*, valamint a *Quadragesimo anno* című pápai enciklikákkal. Előbbi, az egyház által kiadott első szociális enciklika központi témája a munkáskérdés volt. A munkások tragikus helyzetével foglalkozó körlevél fellépett az osztályharc ellen és védte a magántulajdon jogát. Emellett kijelölte a munkaadók és munkavállalók jogait, valamint szólt a keresztény munkásszervezetek hasznáról is. MKL: reformkatolikusok – <http://lexikon.katolikus.hu/R/Rerum%20novarum.html> [2020.03.16.]; MKL: Rerum novarum – <http://lexikon.katolikus.hu/R/Rerum%20novarum.html> [2020.03.16.]. A *Quadragesimo anno* XI. Pius pápa 1931-ben kiadott enciklikája, a *Rerum novarumot* fejlesztette tovább az új világhelyzetnek megfelelően. MKL: Quadragesimo anno – <http://lexikon.katolikus.hu/Q/Quadragesimo%20anno.html> [2020.03.16.].

71 A gombaszögi tábor követően a Szent György Kör kétfelé szakadt, és tagjai a Magyar Főiskolás Cserkészek Köre és a Sarló között oszlottak meg. FOGARASSY 1992. 41. Miután a Sarló a cserkészmozgalom magyar alosztályából kilépett, a prágai, a brünni, a pozsonyi és a komáromi cserkészkörök megalakulásával az öregcserkész-körök problémájára megoldás nyílt. Ekkor alakult meg a Magyar Főiskolás Cserkésztanács is, amelynek első elnökévé Rády Elemért, a prágai magyar cserkészek körének vezetőjét választották. FOGARASSY 1992. 42.

72 Fischer-Colbrie Ágoston (1863–1925) kassai megyéspüspök, teológus és író. Csehszlovákia megalakulása után ő volt az egyetlen magyar püspök, aki a helyén maradt és folytathatta főpásztori tevékenységét. Az Országos Keresztényszocialista Párt egyik megszervezőjeként több egyesületet és szociális létesítményt is létrehozott. SZMA: Fischer-Colbrie Ágoston – <http://adatbank.sk/lexikon/fischer-colbrie-agoston/> [2020.03.16.]. Prohászka Ottokár (1858–1927) a magyar keresztényszocializmus fontos képviselőjeként, az MTA tagjaként és székesfehérvári püspökként egyaránt igen széles körben éreztette hatását. A szociális kérdések iránti érdeklődésével, a *Rerum Novarum* című enciklika magyarra fordításával, a „katolikus magyar megújulás” meghirdetőjeként a keresztény-nemzeti Magyarország egyik legnépszerűbb főpapjának számított. A püspökről, zsidókkal kapcsolatos véleménye miatt, máig viták folynak. FAZEKAS 2008.

73 KEMÉNY 1940. Pfeiffer Miklós (1887–1979) pápai prelátus, premontrei kanonok és egyháztörténész. A Károlyi-kormány bukását követően Kassán működött. A nemzetiségi és a szociális kérdések megoldását sürgette. A prágai, brünni és pozsonyi magyar katolikus egyetemisták lelkipásztora a két világháború között. A prágai fiatalokkal létrehozta a Prohászka Kört. Az *Új Élet* című lap szerkesztője. 1948-ban Fribourgban telepedett le. Ezután a svájci magyarok főlelkészeként működött. SZMA: Pfeiffer Miklós – <http://adatbank.sk/lexikon/pfeiffer-miklos/> [2020.03.03.].

Kör vezetésében és szervezésében ugyanakkor olyan emblematikus személyek működtek közre, mint Rády Elemér publicista, Göndöcs (Czvank) László kultúraszervező, Sinkó Ferenc műfordító vagy Vájlok Sándor művelődéstörténész.⁷⁴

A keresztényszocialista alapokon létrejött ifjúsági szervezetről, bár nem volt teljes mértékben spontán szerveződés, Molnár Imre művelődéstörténész megjegyezte, hogy a Sarlóhoz hasonlóan „*a sérelmi politizálás kényszerpályája helyett szintén az új áramlatok hatására alakult meg*”.⁷⁵ A neokatolicizmus eszmerendszerére támaszkodó ifjúsági mozgalom a korabeli szociális feladatok és kisebbségi kulturális kérdések megoldásának új irányait kereste. A „katolikus alapú” szociális reformprogram jegyében egyértelműen elhatárolták magukat a bolsevizmustól, a faszizmustól, a konzervatív és liberális eszmeáramlatoktól: „*Akár a nacionalista alapon kiépült liberalizmust, akár a materialista alapon megkonstruált szocializmust tesszük vizsgálat tárgyává, közös hibáik azonnal szembetűnnek. Egyik rendszer – sőt mondhatni világnézet – sem ölelte fel az embert mint individuumot és az emberiséget mint kollektivitást teljes mívoltában és valójában, mert az egyéni és társadalmi igények csupán parciális kielégítésére törekednek. (...) Amint az intellektualizmus túlhajtása és a materialista világszemlélet egyoldalúsága és meddősége válságba sodorta az egyént, úgy készítették elő kontinensünk krízisét a szemléletből kinőtt gazdasági és politikai rendszerek*” – véleményezi az új eszmeáramlatok hatásait az *Új Élet* katolicizmusról írott cikke.⁷⁶ A Prohászka Körök tevékenysége ugyanakkor szociális elhivatottságában és programja tartalmában hasonlított a Sarló feladatvállalásaihoz. Ráadásul néhány sarlós fiatal is közreműködött munkájában. Közéjük tartozott például a regösjárásokban részt vállaló Diósi Kornél, akinek a pozsonyi csoport szervezésében volt kulcsszerepe: „*A vezetést Diósi Kornél bölcsészethallgató látja el és az ő agilitásának és munkakedvének köszönheti az egyesület azt, hogy ma már szép számú tag jelenlétében tarthatja kéthetenként nagy érdeklődéssel várt és hosszú vitát eredményező gyűléseit*.”⁷⁷ A Prohászka Kör munkájában a későbbiek során olyan, a Sarlóban egykor aktív személyek is szerepet játszottak, mint a fent említett Duka Zólyomi Norbert. A Körök fórumának számító *Új Élet*ben pedig Dobossy László és Vass László is publikált.⁷⁸

⁷⁴ Rády Elemér (1910–1942) lapszerkesztő és publicista. A Magyar Főiskolás Cserkészek Körének megszervezője, később pedig a Prohászka Körök megalakításában vállalt nagy szerepet. Az *Új Élet* első vezető szerkesztője. Az 1930-as évek közepén Magyarországra költözött. SZMA: Rády Elemér – <http://adatbank.sk/lexikon/rady-elementer/> [2020.03.16.]. Göndöcs (Czvank) László (1912–1994) tanár, kultúraszervező és tankönyvíró. Az 1930-as évek elején a Prohászka Körök vezetője. Ezenkívül részt vett az SZMKE és a Szlovéniai Katolikus Ifjúsági Egyesület munkájában. 1938-at követően Budapesten a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium munkatársa lett. SZMA: Göndöcs László – <http://adatbank.sk/lexikon/czvank-laszlo-gondocs/> [2020.03.16.]. Sinkó Ferenc (1912–1990) író, szerkesztő és műfordító. Prágában bekapcsolódott a MAKK, valamint a Prohászka Körök munkájába. Az *Új Élet* segédszerkesztőjeként, majd 1935 és 1939 között főszerkesztőjeként működött. Az első bécsi döntést követően a *Felvidéki Magyar Hírlap* munkatársa lett. SZMA: Sinkó Ferenc – <http://adatbank.sk/lexikon/sinko-ferenc/> [2020.03.16.]. Vájlok Sándor (1913–1991) művelődéstörténész. A két világháború közötti csehszlovákiai magyar irodalom fontos kritikusa. Bekapcsolódott a Prohászka Körök munkájába. 1940 és 1948 között a budapesti miniszterelnöki hivatalban, később pedig a Külügyminisztériumban dolgozott. 1946-ban a párizsi magyar béke delegáció munkájában is részt vett, mint a csehszlovákiai magyarság ügyeinek szakértője. SZMA: Vájlok Sándor – <http://adatbank.sk/lexikon/vajlok-sandor/> [2020.03.16.].

⁷⁵ MOLNÁR 1999.

⁷⁶ PONGRÁCZ 1935. 346–347.

⁷⁷ MAJOR 1932. 448.

⁷⁸ Ehhez lásd például: VASS 1934. Duka Zólyomi Norbert (1908–1989) politikus és orvostörténész. Részt vett a Sarló mozgalomban. Egyetemi tanulmányait Pozsonyban végezte. 1937–1938-ban a Csehszlovákiai

A Prohászka Körök városi csoportjai, miután a kommunizmus ideológiájától látványosan elhatárolták magukat, több alkalommal is szembekerültek a szélsőbaloldali sarlósokkal. Ez jól látszik Balogh visszaemlékezéséből, aki nemcsak a Magyar Munkaközösség, de a proházások kommunista-ellenességét is a fasizmussal való egyetértésként értelmezte.⁷⁹

A Prohászka Kör tagjainak nagyobb része az első bécsi döntés következtében 1938-ban Magyarországra került. A mozgalom „visszatért” részét hozzákapcsolták a magyarországi Prohászka Mozgalom nevű csoporthoz, melynek helyi alakulatai először Budapesten, majd Debrecenben jöttek létre. Szlovákiában egyedül Pozsonyban működött tovább Prohászka Kör 1938-tól 1945-ig.

Összegzés

A csehszlovákiai magyar kisebbség megszerveződését számos társadalmi probléma súlyosbította. Ebben közrejátszott az értelmiség, a középosztály és a hivatalnokréteg köreinek nagy számú – kb. 100 000 fő – Magyarországra menekülése, valamint a középosztály deklasszálódása. A szociális hátrányokkal induló fiatalok Budapest helyett „csehszlovák” és „német” egyetemeken végezték tanulmányaikat. Az idegen nyelvű közegben pedig sokkal erősebb kapcsolatba kerültek a cseh és a szlovák fiatalokkal. A fentebb említett társadalmi hatások következtében a csehszlovákiai magyar fiatalok a nemzeti problémák mellett érzékenyebbé váltak a szociális kérdésekre. Mindez feladatvállalásaikban is tükröződött, hiszen regösjárásokat, szociográfiai falujárásokat és az új értelmiség megteremtésére irányuló szemináriumokat szerveztek.

Az első ilyen – szociális célokat is felvállaló – ifjúsági szerveződés a Szent György Cserkészkörből létrejött Sarló mozgalom volt. Bár tagjaira kezdetektől jellemző volt a szociális elkötelezettség és a népiség, később a szocializmus, majd a kommunizmus irányába tájékozódott a mozgalom egy része. A Sarló végét jelentő szélsőbaloldali radikalizálódáshoz a vezetők személyes orientációján túl a világgazdasági válság hatásai is hozzájárultak. 1930-ban ugyancsak cserkészalapokból jöttek létre a Prohászka Körök, amelyek szintén szociális alapon – mégpedig a keresztényszocializmus elvei alapján – szerveződtek. A csehszlovákiai magyar ifjúság szociális feladatait vállalta fel a Magyar Munkaközösség is, amely Szent-Ivány Józseffel együttműködve számos szociáldemokrata és szabadkőműves sarlóst integrált a mozgalomba.

Az első bécsi döntést követően a csehszlovákiai magyar értelmiség jó része Magyarországra került, és rövid időn belül betagozódott az anyaországi értelmiségbe. Ebben nagy szerepe volt a népi mozgalomnak, amellyel a fiatal kisebbségi értelmiség számos tagja állandó kapcsolatot ápolt. A fiatalok nemcsak a magyarországi kulturális közegbe kerültek be, de néhányan – például Jócsik Lajos – állami szolgálatba is álltak. Az értelmiség másik része – például Szalatnai Rezső, Brogyányi Kálmán, Duka Zólyomi Norbert stb. – a visszacsatolást követően a Szlovák Köztársaságban maradt.

Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság főtítkára lett és több lap munkatársaként működött. A második világháborús szerepvállalásáért 1946-ban letartóztatták, majd bebörtönözték. SZMA: Duka Zólyomi Norbert – <http://adatbank.sk/lexikon/duka-zolyomi-norbert/> [2020.03.16.]. Vass László (1905–1950) rosznyói származású sarlós, akit a mozgalom magyarországi „követének” is neveztek. Budapesten tanult és az Eötvös Kollégium tagja volt. 1934-ben hamis vádak miatt tartóztatták le. 1939-től Budapesten élt. SZMA: Vass László – <http://adatbank.sk/lexikon/vass-laszlo-dokus-denes/> [2020.03.16.].

⁷⁹ BALOGH 1981. 361.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- DDM SGy Debreceni Déri Múzeum, Sarlós-gyűjtemény
MNL OL K 63 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Külügyminiszteri Levéltár, Politikai osztály általános iratai (1918–1944)

SAJTÓFORRÁSOK

- A Mi Lapunk, 1925, 1927.

IRODALOM

- ANKÉT 1932 Ankét a csehszlovákiai magyar főiskolai hallgatók ideológiai mozgalmairól. *A Jövő* 1. (1932):3. 86–89.
- BAJCSI 2013 BAJCSI Ildikó: Sarlósok a két világháború közti Érsekújvár jelentőségéről. *Bumm.sk Szlovákiai magyar hírportál* (<http://www.bumm.sk/89419/sarlosok-a-ket-vilaghaboru-kozti-ersekujvar-jelentosegerol.html>) [2020.03.12.]
- BAJCSI 2015 BAJCSI Ildikó: A Prohászka Ottokár Körök Szövetsége az első Csehszlovák Köztársaságban. Generációs önszerveződés a keresztényszocialista ideológia jegyében. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 17. (2015):4. 61–86.
- BALOGH 1932 BALOGH Edgár: Szlovenszko új kultúrfronton. *Új Szó* 2. (1932):5–6. 26.
- BALOGH 1973 BALOGH Edgár: Ankét a nemzedékről. *Korunk* 32. (1973):6. 842–844.
- BALOGH 1981 BALOGH Edgár: *Hét próba*. Budapest, 1981.
- BÁRDI 2004 BÁRDI Nándor: Összezárkózás és szétfejlődés. Kísérlet a magyar kisebbségek történetének periodizációjára. In: *Nemzet a társadalomban*. Szerk. FEDINEC Csilla. Budapest, 2004. 251–274.
- BORBÁNDI 1989 BORBÁNDI Gyula: *A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék*. Budapest, 1989.
- BORSODY 1991 BORSODY István: *Európai évek*. Budapest, 1991.
- BROGYÁNYI 1932 BROGYÁNYI Kálmán: A magyar reakció csatateré Szlovenszkon. *Új Szó* 2. (1932):7–8. 16–19.
- CORNELIUS 1998 CORNELIUS, S. Deborah: *In Search of the Nation. The New Generation of Hungarian Youth in Czechoslovakia 1925–1934*. Boulder, Colorado, 1998.
- CSANDA 1968 CSANDA Sándor: *Első nemzedék. A csehszlovákiai magyar irodalom keletkezése és fejlődése*. Bratislava, 1968.

- DOBOSSY 1978 DOBOSSY László: A Sarló művelődéspolitikai szerepe és hatása. In: *Ez volt a Sarló. Tanulmányok, emlékezések, dokumentumok.* Összeáll. SÁNDOR László. Budapest, 1978. 108–133.
- DUKA ZÓLYOMI 1932a DUKA ZÓLYOMI Norbert: A magyar ifjúsági mozgalmak története Csehszlovákiában. *Magyar Írás* 12. (1932):2. 109–113
- DUKA ZÓLYOMI 1932b DUKA ZÓLYOMI Norbert: A Magyar Munkaközösség Mozgalma. *Magyar Írás* 1. (1932):3. 221–223.
- FAZEKAS 2008 FAZEKAS Csaba: Prohászka Ottokár zsidóellenességéről. *Egyháztörténeti Szemle* 9. (2008):4. 133–155. (<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/fazekas-prohaszka.htm>) [2020.03.12.]
- FILEP 2007 FILEP Tamás Gusztáv: A „felvidéki szellem”-ről és utóéletéről. *Limes Tudományos Szemle* 20. (2007):2. 109–132.
- FOGARASSY 1992 FOGARASSY László: *Magyar cserkészmozgalom Csehszlovákiában.* Dunaszerdahely, 1992.
- FÓNOD 1997 FÓNOD Zoltán: *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona.* Pozsony, 1997.
- KEMÉNY 1940 KEMÉNY Gábor: *Így tűnt el egy gondolat. A felvidéki magyar irodalom története 1918–1938.* Budapest, 1940. (<http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=1315>) [2020.05.05.]
- KOVÁCS 1938 KOVÁCS Endre: A Sarló. In: *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938.* Szerk. BORSODY István. Budapest, 1938. 178–188.
- KOVÁCS 1981 KOVÁCS Endre: *Korszakváltás.* Budapest, 1981.
- KRAMMER 1935 KRAMMER Jenő: *A szlovenszkói magyar serdülők lelkivilága. Szociálpszichológiai tanulmány.* Budapest, 1935. (<http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=1183>) [2020.03.12.]
- MAJOR 1932 MAJOR József: Mozgalmaink: Pozsony. *Új Élet* 1. (1932):11. 448.
- MKL *Magyar Katolikus Lexikon.* I–XVI. kötet. Budapest, 1993–2013.
- MOLNÁR 1999 MOLNÁR Imre: A szlovenszkói magyar közművelődés meghatározó összetevői 1920–1945 között. In: *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története, II.* Szerk. TÓTH László – FILEP Tamás Gusztáv. Budapest, 1999. 179–233.
- ÖLVEDI 2012 ÖLVEDI János: A szlovenszkói új magyar generáció. A Sarlótól a Prohászka-körig. *Magyar Szemle* 1935. 24. köt. 47–57.
- PEJŠA 2017 PEJŠA, Robert: *Vztahy Československa a Maďarska v letech 1918–1939.* Praha, 2017.
- PONGRÁCZ 1935 PONGRÁCZ Kálmán: A katolicizmus és az új Európa. *Új Élet* 4. (1935):7–8. 344–353.

- POPÉLY 2009 POPÉLY Gyula: Ez volt a Sarló (2). *Irodalmi Szemle* 52. (2009):7. 62–70.
- SARLÓ 1932 *A Sarló jegyében. Az újarcú magyaroktól a magyar szocialistákig. A Sarló 1931-iki pozsonyi kongresszusának vitaanyaga.* Pozsony, 1932. (<http://foruminst.sk/tevekenysegi-korok/konyvek-evkonyvek-folyoirat-kiadasa/a-sarlo-jegyeben-az-ujarcu-magyaroktol-a-magyar-szocialistakig-a-sarlo-1931-iki-pozsonyi-kongresszusanak-vitaanyaga-pozsony-sarlo-oroszagos-vezetosege-1932/>) [2020.03.12.]
- SIMON 2015 SIMON Attila: Nyilasok a spájzban. Szélsőjobboldali kísérletek a szlovákiai Magyar Párt átalakítására és Esterházy János eltávolítására a pártelnöki tisztségből 1939 és 1945 között. *Fórum* 17. (2015):4. 31–60.
- SINKÓ 1938 SINKÓ Ferenc: A főiskolások. In: *Magyarok Csehszlovákiában (1918–1938)*. Szerk. BORSODY István. Budapest, 1938. 166–177.
- SINKÓ 1990 SINKÓ Ferenc: A felvidéki ifjúsági mozgalmak kezdetei Trianon után. *Regio* 1. (1990):2. 148–160.
- SZALATNAI 1929 SZALATNAI Rezső: Új arcú magyarok. *Korunk* 3. (1929):12. 875–881.
- SZALATNAI 1984 SZALATNAI Rezső: Újarcú magyarok. In: *Szlovénzközi küldetés. Csehszlovákiai magyar esszéírók 1918–1938*. Összeáll. SZEBERÉNYI Zoltán. Bratislava, 1984. 32–33.
- SZMA *Szlovákiai Magyar Adatbank. A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig.* (<http://adatbank.sk/tudastar/a-csehszlovakiai-magyarok-lexikona-csehszlovakia-megalakulasatol-napjainkig/>) [2020.03.02.]
- SZVATKÓ 1994 SZVATKÓ Pál: A változás élménye. In: SZVATKÓ Pál: *A változás élménye. Válogatott írások*. Szerk. FILEP Tamás Gusztáv – G. KOVÁCS László. Pozsony, 1994. 114–115.
- TURCZEL 1967 TURCZEL Lajos: *Két kor mezsgyéjén*. Pozsony, 1967.
- TURCZEL 1988 TURCZEL Lajos: Érsekújvár és a Sarló. *Irodalmi Szemle* 31. (1988):6. 623–636.
- VASS 1934 VASS László: Kisebbségi magyar értékek. Tichy Kálmán. *Új Élet* 3. (1934):5. 276–278.
- VÍGH 2004 VÍGH Károly: A felvidéki Sarló mozgalom története. *Valóság* 47. (2004):8. 64–73.
- ZAPF 1933 ZAPF László: A Magyar Munkaközösség válsága. *Magyar Írás* 2. (1933):1. 138–141.

Ideological Alternatives Among the Hungarian Youth in Czechoslovakia Between the Two World Wars

by Bajcsi Ildikó

(Summary)

This study deals with the ideological movements of the Hungarian minority intelligentsia in Czechoslovakia between the two World Wars. The process of organizing the first generation of minorities sheds light on the ideological responses that have mostly determined the life path of the young generation who have largely been socialized in Czechoslovakia. The discussed youth movements started from Scouting groups and were organized within the frameworks of veteran Scouting organizations formed around universities. Hungarian youth in Czechoslovakia, within these intellectual communities, considered handling social responsibilities and problems as a key task in creating their identity as a minority. The most important ideological group was the leftist “Sarló” (Sickle) movement, which was founded in 1928. They considered building a leftist, socialist oriented intellectual generation to be their most important task. The Prohászka Circles, formed in 1930, were also formed along the lines of socialist thought and operated on the basis of Christian socialism. Founded in 1932, the Hungarian Workshop (Magyar Munkaközösség), like the two movements above, were defined by socialistic and nationalistic values and gathered the Hungarian youth in Czechoslovakia on those foundations. By the mid-1930s the movements suffered from symptoms of ideological detachment in their leadership which caused their early initial dynamics to subside among the youth. In the second half of the 1930s the focus also shifted in favour of “national closure” and the creation of an unified Upper Hungarian identity.